

Н. М. Левченко,
д. держ. упр., доцент, Запорізький національний технічний університет

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ

Уточнено сутність поняття "фінансовий потенціал підприємства", систематизовано визначення поняття "фінансовий потенціал підприємства" за підходами, дано авторське визначення поняття "фінансовий потенціал підприємства", обґрунтовано методи, прийоми та індикатори його діагностики.

It is specified essence of concept "financial potential of the enterprise", concept definitions "financial potential of the enterprise" behind approaches are systematised, author's definition of concept "financial potential of the enterprise" is made, proved methods, receptions and indicators of its diagnostics.

Ключові слова: потенціал, фінансовий потенціал підприємства, діагностика, індикатори діагностики, підхід до діагностики.

Key words: potential, financial potential of the enterprise, diagnostics, diagnostics indicators, the approach to diagnostics.

ВСТУП

В умовах перетворень, які характеризуються нестабільністю економіки, мінливістю кон'юнктури ринків збуту, перманентними змінами вартості факторів виробництва та цін фінансових ресурсів, змінами в конкурентному середовищі та іншими макро- і мікроекономічними факторами, однією з першочергових задач керівництва підприємства є формування його фінансового потенціалу, який являє собою найпотужніший потенціал для оперативного й стратегічного впливу на виробничо-господарську діяльність та економічний розвиток підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМИ

Питанням формування та оцінки фінансового потенціалу підприємства присвячено роботи таких провідних вітчизняних та закордонних дослідників, як: М.І. Баканова, І.Т. Балабанова, О.М. Волкової, А.І. Ковальова, В.В. Ковальова, М.Н. Крейніної, Е.А. Маркар'яна, Д.С. Молякова, В.П. Привалова, В.М. Родіонової, Н.О. Русак, О.І. Барановського, А.І. Даниленко, І.В. Зятковського, В.М. Івахненко, Л.А. Лахтіонової, О.О. Терещенко, М.Г. Чумаченко, А.В. Чупіса та ін. Проте аналіз публікацій з питань методології визнання фінансового потенціалу підприємства і методичних підходів до його оцінки свідчить про недостатню їх розробку та принципову поляризацію у діапазоні існуючих означень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

З огляду на результати вивчення літературних джерел завданнями статті є уточнення сутності поняття

"фінансовий потенціал підприємства", обґрунтування методів, прийомів та індикаторів його діагностики.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

Вивчення еволюції наукового розуміння поняття "потенціал" дає підстави стверджувати, що його запровадження в економічних дослідженнях було пов'язане з розробкою проблем комплексної оцінки рівня розвитку виробничих сил ще на початку минулого століття.

Термін "потенціал" походить від латинського слова "potentia", що в перекладі означає "приховані можливості". У загальному розумінні "потенціал" розглядається як "засоби, запаси, джерела, які є в наявності й можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якого-небудь завдання; можливість окремої особи, суспільства, держави в певній області" [13].

Великий економічний словник трактує термін "потенціал" як "сукупність наявних засобів, можливостей в певній області..." [2, с. 705].

Економічна енциклопедія вказує, що потенціал — це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхня оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети. В енциклопедії виокремлюється та тлумачиться позичковий потенціал банківської системи, виробничий, експортний, інтелектуальний, інформаційний, природний потенціал [7, с. 13].

У Великому тлумачному словнику української мови "потенціал" подано як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані у певній сфері, галузі, ділянці; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили якої-небудь

Таблиця 1. Систематизація визначень поняття "фінансовий потенціал підприємства"

№ п/п	Автор	Визначення
1	2	3
Ресурсний підхід		
1	Льбіна К.	Сукупність можливостей підприємства, які визначаються наявністю і організацією використання фінансових ресурсів
2	Толстий Н.Т.	Забезпеченість фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільність їх розміщення та ефективність використання
3.	Кунцевич О.	Здатність до оптимізації фінансової системи із залучення та використання фінансових ресурсів
4	Давиденко Н.М.	Обсяг власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, якими воно може розпоряджатися для здійснення поточних та перспективних витрат
5	Брегін Н.	Фінансового потенціал включає окремі складові фінансових ресурсів підприємства, а саме — статутний, додатковий і резервний капітали, цільове фінансування, фонди накопичення, оборотні активи тощо
Результативний підхід		
1	Ковальов В.В.	Фінансовий потенціал створює фундамент для трансформації наявного у підприємства ресурсного потенціалу (технологічного, матеріально-технічного, трудового, управлінського) в конкретні результати господарської діяльності підприємства
2	Стецюк П.	Фінансовий потенціал — сукупність фінансових ресурсів, з приводу яких на підприємстві виникають відповідні організаційно-економічні відносини, які в кінцевому рахунку спрямовані на забезпечення його високоєфективного та прибуткового функціонування
3	Пасєнко Т.	Фінансовий потенціал — це сукупність фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію і нарощування економічного потенціалу з метою максимізації прибутку
4	Фомін П.А.	Фінансовий потенціал підприємства — це відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату
5	Бикова Г.	Фінансовий потенціал — сукупність фінансових ресурсів, що беруть участь у виробничо-господарській діяльності; він характеризується можливістю їх залучення для фінансування майбутньої діяльності і певних стратегічних напрямів розвитку підприємства.

Складено автором.

Рис. 1. Характеристика прийомів діагностики фінансового потенціалу підприємства

діяльності, що можуть виявлятися за певних умов [3, с. 902].

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що в економічній науці існує декілька підходів до розуміння сутності поняття "потенціал", а саме:

— відповідно до ресурсного підходу [1, с. 24], потенціал — це сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів.;

— відповідно до факторного підходу [10, с. 217], потенціал розглядають як систему матеріальних та трудових факторів, які забезпечують досягнення мети виробництва.

Науковці третього напрямку розглядають потенціал як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання. Іншими словами, потенціал повинен відображати цілісне уявлення про єдність структури і функцій об'єкта, вияв їх взаємозв'язку [4, с. 27].

Таким чином, в економічній науці домінує підхід до розуміння сутності "потенціалу" або як сукупності ресурсів та факторів, або як можливостей.

В останні роки у науковий лексикон міцно ввійшов термін "фінансовий потенціал". Однак його зміст до тепер остаточно не визначено. Більшість авторів сучасних публікацій ототожнюють фінансовий потенціал з фінансовими ресурсами, якими воно може розпоряджатися для здійснення поточних та перспективних витрат. Ці ресурси беруть участь у виробничо-господарській діяльності та залучаються для фінансування певних стратегічних напрямів розвитку підприємства. Проте ці два поняття не ідентичні, хоча близькі за змістом. Фінансові ресурси можна розглядати як використання частини фінансового потенціалу, тобто як грошові доходи і накопичення, отримані підприємством від використання наявних ресурсів. А фінансовий потенціал слід розглядати як здатність наявних ресурсів приносити доходи підприємству в певний момент часу [5].

Дослідження положень наукових робіт стосовно сутності "фінансового потенціалу підприємства" дозволили систематизувати їх за підходами до

трактування визначення даного поняття (табл. 1).

Інформація, подана в табл. 1, свідчить, що у науковому дискурсі присутнє розмаїття уявлень про "фінансовий потенціал підприємств". Загалом переважає так званий ресурсний підхід до розуміння фінансового потенціалу. Менш розповсюдженим підходом є отождоження фінансового потенціалу підприємства із показниками надійності його фінансового стану — ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності і т.п. [9].

Проте, жодне із представлених визначень не можна вважати "довершеним", з тієї причини, що:

— по-перше, в одних визначеннях науковці отождожують фінансовий потенціал із сукупністю фінансових ресурсів, необхідних для нормального функціонування підприємства, що не зовсім коректно, оскільки, ґрунтуючись на ресурсній концепції, такі визначення не враховують тієї особливості фінансового потенціалу, що він проявляється у двох формах — наявній і спожитій;

— по-друге, в окремих визначеннях даного поняття автори намагаються показати фінансовий потенціал як особливий видовий прояв потенціалу, якому властиві тільки статичність, забуваючи про його здатність бути рушійною силою економічного розвитку підприємства в перспективі;

— по-третє, забезпечення підприємства фінансовим потенціалом за частіше отождожують з поточним фінансово-майновим станом, а не з його потенціальними фінансовими можливостями.

Отже, більшість визначень поняття "фінансовий потенціал підприємства" мають дещо односторонній характер, тож визнані неповноцінними.

Враховуючи специфіку фінансового потенціалу підприємства, вважаємо під фінансовим потенціалом підприємства варто розуміти сукупність можливостей підприємства, які визначаються наявністю і організацією використання фінансових ресурсів та організаційних механізмів, спрямованих на забезпечення економічного розвитку підприємства на перспективу.

В управлінні фінансовим потенціалом підприємства важливу роль відіграє діагностика фінансового потенціалу, яка передба-

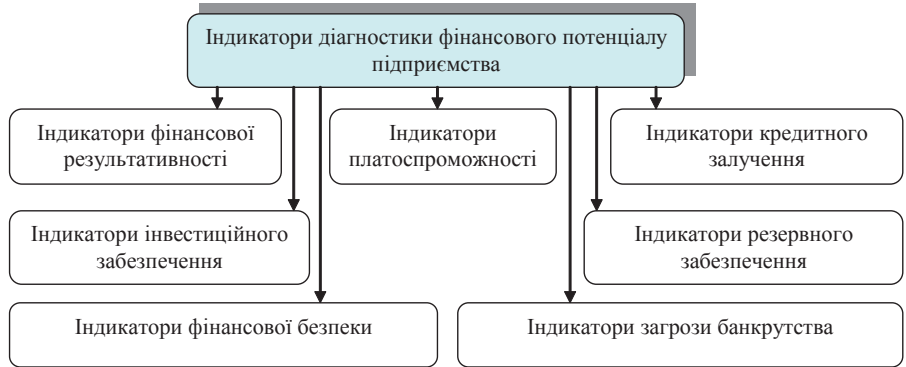

Рис. 2. Індикатори діагностики фінансового потенціалу підприємства [12, с. 46]

чає систематичну й усебічну його оцінку з використанням різних підходів, методів та прийомів аналізу.

Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства будуються переважно шляхом пропозиції застосування певного методу або поєднання методів, серед яких варто виділити наступні:

— метод застосування інтегральної (факторної) моделі;

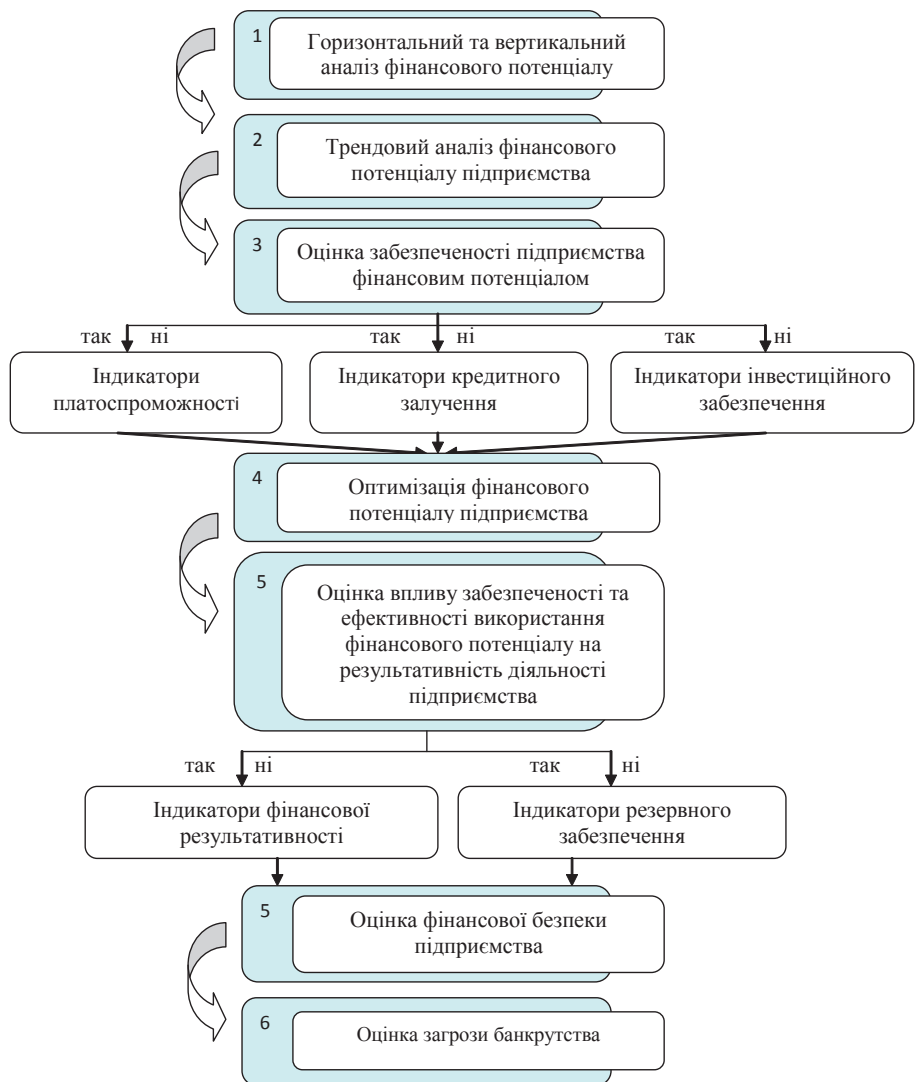

Рис. 3. Алгоритм оцінювання фінансового потенціалу підприємства

— метод експертного оцінювання фінансових коефіцієнтів або фінансових індикаторів;

— комбінований метод.

Діагностування фінансового потенціалу підприємства шляхом застосування інтегральної моделі має на меті створення та дослідження динаміки інтегрального показника, побудованого на чітко обумовленому механізмі математичних залежностей між обраними групами показників.

Діагностування фінансового потенціалу шляхом експертного оцінювання фінансових коефіцієнтів або фінансових індикаторів являє собою аналіз основних показників фінансового потенціалу підприємства у динаміці та спробу екстраполяції й прогнозу цієї динаміки на майбутнє.

Основою побудови комбінованих методів є поєднання діагностики наявного та прогнозованого фінансового потенціалу підприємства, системи зовнішнього і внутрішнього середовища та системи менеджменту стратегічного розвитку підприємства, виходячи із сукупності зазначених вище факторів [11, с. 105].

Характеристика прийомів діагностики фінансового потенціалу підприємства подана на рис. 1.

На основі вищевикладеного, спробуємо подати власну методологічну послідовність проведення діагностики фінансового потенціалу підприємства з найбільшою ефективністю. З цією метою вважаємо, насамперед, варто визначитись зі складом індикаторів оцінки фінансового потенціалу підприємства.

Виникає питання, чому саме при діагностиці фінансового потенціалу підприємств доцільно керуватись поняттям "індикатори", а не "показники"? Виконані дослідження дають змогу стверджувати, що універсальним визначенням поняття "показник" варто вважати кількісний вимірник властивостей, стану, розвитку конкретного об'єкта, процесу, явища, суб'єкта тощо.

Показники перетворюються на індикатори тоді, коли за їхньою допомогою керівники підприємств відстежують, аналізують та прогнозують тенденції змін окремих сфер господарської діяльності. Йдеться про те, що на кожному підприємстві із великої кількості показників керівники вибирають для ретельного планування, обліку, аналізу та контролю лише окремі, які є пріоритетними, показовими, комплексними, відображають стан найважливіших сфер діяльності підприємства. Необхідно враховувати взаємозв'язки між показниками та вплив їхніх змін на інші показники. Тобто індикатори — це ключові показники, які формують орієнтири та відображають тенденції змін фінансового потенціалу підприємства та його вплив на результативність господарської діяльності та фінансовий стан підприємства [12, с. 46].

Аналіз літературних джерел та результати проведених досліджень дають підстави стверджувати, що, враховуючи методи та прийоми діагностики фінансового потенціалу підприємства, індикатори діагностики фінансового потенціалу підприємства доцільно об'єднати у декілька груп (рис. 2).

Послідовність оцінювання забезпеченості та ефективності використання фінансового потенціалу за такої сукупності індикаторів можна представити як алгоритм, що формує уявлення про етапи управління даним процесом (рис. 3).

Використання визначених методів, прийомів і індикаторів аналізу для досягнення поставлених конкретних цілей вивчення діагностики фінансового потенціалу підприємства в сукупності становить методологію та методику його фінансової діагностики.

ВИСНОВКИ

Таким чином, наявність уніфікованого послідовного підходу надасть можливість удосконалити процес управління фінансовим потенціалом, остаточною метою якого є підвищення його ефективності та оптимізація діяльності підприємства відповідно до розроблених на перспективу напрямів розвитку підприємства.

Реалізація розробленого принципового алгоритму управління фінансовим потенціалом промислових підприємств має здійснюватись з урахуванням тенденцій функціонування підприємства в мінливому зовнішньому середовищі в режимі реального часу на основі відповідного інформаційного забезпечення.

Література:

1. Абалкин Л. И. Диалектика социалистической экономики / Л.И. Абалкин. — М.: Экономист, 1981. — 244 с.
2. Большой экономической словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. — 4-е изд. доп. и перераб. — М.: Институт новой экономики, 1999. — 1248 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад, і голов, ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. — 1440 с.
4. Возняк Г.В. Фінансовий потенціал підприємств регіону: підходи до розуміння // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2010, червень № 2 (8). — С. 27—30.
5. Гнатишин Н.Б. Сутьність та структура фінансового потенціалу: теоретичний аспект. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal.
6. Должанський І.С., Загорна Т.О., Удалих О.О., Герасименко І.М., Ращупкіна ВМ. Управління потенціалом підприємства. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 362 с.
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: ...СВ. Мочерний (відп. ред) та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2002. — 952 с.
8. Іляш О.І. Потреба оцінювання фінансового потенціалу торговельного підприємства / Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.2. — С.116—119.
9. Костевич О.Д. Фінансовий потенціал як фактор сталого розвитку.
10. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. — 2-е изд. — М., 1960. — Т. 23. — С. 217.
11. Маринич І.А., Дзіковський І.І. Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.1. С.105—108.
12. Мельник О.Г. Фінансовий потенціал машинобудівного підприємства: сутність та індикатори оцінювання. — С.46—51.
13. Управление организацией: Энцикл. слов. — М.: Издательский дом ИНФРА-М, 2001. — 822 с. [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://yas.yuna.ru>

Стаття надійшла до редакції 23.12.2011 р.